

Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
MACIEJA SZPUNARA
od 20. travnja 2016.¹

Predmet C-135/15

**Helenska Republika
protiv
Grigoriose Nikiforidisa**

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Bundesarbeitsgericht (Savezni radni sud, Njemačka))

„Zahtjev za prethodnu odluku – Pravosudna suradnja u građanskim stvarima – Mjerodavno pravo za ugovor o radu – Uredba (EZ) br. 593/2008 (Rim I) – Članak 28. – Područje primjene ratione temporis – Članak 9. stavak 3. – Strane prevladavajuće obvezne odredbe – Zakonodavstvo države članice o smanjenju primitaka od rada zaposlenika u javnom sektoru zbog financijske krize“

Uvod

1. Problematika stranih, odnosno inozemnih prevladavajućih obveznih odredbi jedno je od pitanja koja se gotovo u čitavom svijetu godinama razmatraju u pravnoj teoriji u području međunarodnog privatnog prava. Teško je već i steći pregled nad brojnim monografijama i drugim znanstvenim radovima koji su posvećeni tom pitanju. Istovremeno broj sudskih postupaka, uključujući arbitražne postupke, koji se neposredno odnose na tu problematiku relativno je malen.
2. Države članice tadašnje Europske ekonomske zajednice potpisale su 19. lipnja 1980. Rimsku konvenciju o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze². Njezin članak 7. stavak 1., koji se odnosi na prisilne norme stranog prava, bio je inovativna odredba koja je istovremeno izazvala i brojne polemike.
3. Konvencija je stupila na snagu 1. travnja 1991. Prvi protokol, na temelju kojeg je Sud postao nadležan za tumačenje odredbi Konvencije, stupio je na snagu 1. kolovoza 2004.
4. Ovim predmetom Sudu se daje prilika da otkloni neke sumnje koje se odnose na problematiku stranih prevladavajućih obveznih odredbi u kontekstu odredbe kojom je zamijenjen članak 7. stavak 1. Rimske konvencije, odnosno članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I. To pitanje, koje je već dugo predmet žive rasprave u teoriji međunarodnog privatnog prava, Sudu se postavlja tek 36 godina nakon potpisivanja Rimske konvencije. Stoga to podsjeća na izreku „bolje ikad nego nikad“!

1 – Izvorni jezik: poljski

2 – SL L 266, str. 1. (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 1., svezak 13., str. 7.) (u daljnjem tekstu: Rimska konvencija)

Pravni okvir

Rimska konvencija

5. Člankom 7. Rimske konvencije, naslovljenim „Prisilne norme”, određuje se:

„1. Kod primjene prava određene države na temelju ove Konvencije, mogu se primjenjivati prisilne norme druge države s kojom je situacija u bliskoj vezi ako se, na temelju zakona potonje države, ti propisi moraju primijeniti neovisno o pravu koje se primjenjuje na ugovor. Kod odlučivanja o primjeni tih prisilnih normi, u obzir se uzima njihova priroda i svrha, kao i posljedice njihove primjene odnosno neprimjene.

2. Ni jedna odredba ove Konvencije ne ograničava primjenu prava sudišta u situaciji kada je njihova primjena prinudna bez obzira na pravo koje se inače primjenjuje na ugovor.”

6. U skladu s člankom 22. stavkom 1. točkom (a) Rimske konvencije u trenutku potpisivanja, potvrđivanja, prihvaćanja ili odobrenja svaka država ugovornica može zadržati pravo da ne primjenjuje članak 7. stavak 1.

7. Rimska konvencija zamijenjena je Uredbom (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I)³.

Pravo Unije

8. Člankom 9. Uredbe Rim I, naslovljenim „Prevladavajuće obvezne odredbe”, određuje se:

„1. Prevladavajuće obvezne odredbe su odredbe čije se poštovanje smatra ključnim u državi za zaštitu njezinih javnih interesa, poput političkog, socijalnog ili gospodarskog ustroja, u mjeri u kojoj ih je moguće primijeniti na bilo koju situaciju koju obuhvaćaju, bez obzira na pravo koje je inače mjerodavno za ugovor na temelju ove Uredbe.

2. Ničime se u ovoj Uredbi ne ograničava primjena prevladavajućih obveznih odredaba prava države pred čijim se sudom vodi postupak.

3. Moguće je priznati učinak prevladavajućih obveznih odredaba prava države u kojoj obveze koje proizlaze iz ugovora moraju biti ili su izvršene, u mjeri u kojoj te prevladavajuće obvezne odredbe provedbu ugovora čine nezakonitom. Pri odlučivanju o učinku tih odredaba mora se u obzir uzeti njihova priroda i svrha te posljedice njihove primjene odnosno neprimjene.”

9. Člankom 28. Uredbe Rim I, naslovljenim „Vremenska primjena”, propisuje se:

„Ova se Uredba primjenjuje na ugovore sklopljene počevši od 17. prosinca 2009.”

3 — SL L 177, str. 6. (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 6., str. 109.), ispravak SL 2009., L 309, str. 87. (u daljnjem tekstu: Uredba Rim I)

Njemačko pravo

10. U članku 34. Einführungsgesetzta zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Uvodni zakon Građanskog zakonika – EGBGB), koji je stavljen izvan snage s učinkom od 17. prosinca 2009., navodi se:

„Ovim pododjeljkom ne ograničava se primjena odredbi njemačkog prava kada je njihova primjena prinudna bez obzira na pravo koje se inače primjenjuje na ugovor.”

11. Prema njemačkoj sudskoj praksi i teoriji tom se odredbom nije isključila primjena prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje i te su se odredbe u svakom slučaju mogle uzeti u obzir kao činjenični elementi pri primjeni odredbi mjerodavnog prava koje sadržavaju pojmove koje je potrebno detaljnije odrediti („ausfüllungsbedürftige Rechtsnormen” – pravni propisi koji se moraju pojasniti).

12. U članku 241. stavku 2. Bürgerliches Gesetzbucha (Građanski zakonik – BGB) navodi se:

„U okviru obveznog odnosa može se, ovisno o njegovu sadržaju, od svake strane zahtijevati da poštuje prava, pravne vrijednosti i interese druge strane.”

Glavni postupak

13. Tužitelj u glavnom postupku, Grigorios Nikiforidis, profesor je u osnovnoj školi u Nürnbergu, Njemačka, kojom upravlja Helenska Republika.

14. Zbog dužničke krize grčki parlament donio je početkom 2010. zakone br. 3833/2010 i br. 3845/2010⁴ o smanjenju javnih rashoda. Tim su zakonima smanjeni primici od rada zaposlenika u javnom sektoru, uključujući i profesore u javnim školama.

15. Na temelju tih zakona Helenska Republika smanjila je plaću G. Nikiforidisa.

16. G. Nikiforidis podnio je njemačkom sudu tužbu protiv svojeg poslodavca, Helenske Republike, koju zastupa Ministarstvo obrazovanja i kulture, zbog obračuna primitaka od rada za razdoblje od listopada 2010. do prosinca 2012.

17. Presudom od 30. ožujka 2012. Arbeitsgericht Nürnberg (Radni sud u Nürnbergu) odbacio je tužbu uz upućivanje na imunitet Helenske Republike. Presudom od 25. rujna 2013. Landesarbeitsgericht Nürnberg (Zemaljski radni sud u Nürnbergu) ukinuo je tu presudu i odlučio u korist G. Nikiforidisa. Helenska Republika podnijela je Bundesarbeitsgerichtu (Savezni radni sud) kasacijsku tužbu (revizija) protiv odluke Landesarbeitsgerichta (Zemaljski radni sud).

18. U kasacijskom je postupku Bundesarbeitsgericht (Savezni radni sud) utvrdio da radni odnos između stranaka proizlazi iz privatnog prava i da se stoga u tom pogledu ne primjenjuje imunitet Helenske Republike. Uz to, potvrdio je međunarodnu nadležnost njemačkih sudova u skladu s člankom 18. stavkom 1. i člankom 19. podstavkom 2. točkom (a) Uredbe Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima⁵.

4 — Zakon br. 3833/2010 o hitnim mjerama za prevladavanje krize javnih financija (*Službeni list Helenske Republike*, dio I, list br. 40 od 15. ožujka 2010.) i Zakon br. 3845/2010 o mjerama za primjenu mehanizma podrške zemalja članica europodručja i Međunarodnog monetarnog fonda grčkom gospodarstvu (*Službeni list Helenske Republike*, dio I, list br. 65 od 6. svibnja 2010.)

5 — SL 2001., L 12, str. 1. (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 3., str. 30.), ispravci: SL 2001., L 307, str. 28. i SL 2010., L 328, str. 36. (u daljnjem tekstu: Uredba Bruxelles I)

19. Osim toga, Bundesarbeitsgericht (Savezni radni sud) utvrdio je da se na radni odnos primjenjuje njemačko pravo u skladu s kojim smanjenje primitaka od rada nije dopušteno, osim ako postoji *Änderungsvertrag* (dodatak ugovoru) ili *Änderungskündigung* (otkaz s ponudom izmijenjenog ugovora). Stoga je smatrao da je za odlučivanje relevantno može li sud koji je uputio zahtjev primijeniti zakone br. 3833/2010 i br. 3845/2010 na radni odnos između stranaka ili im na drugi način priznati učinak.

Prethodna pitanja i postupak pred Sudom

20. U tim je okolnostima Bundesarbeitsgericht (Savezni radni sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća pitanja:

1. Primjenjuje li se Uredba Rim I u skladu s člankom 28. na radne odnose samo ako je pravni odnos nastao ugovorom o radu sklopljenim nakon 16. prosinca 2009. ili dolazi do primjene Uredbe i prilikom svakog naknadnog pristanka ugovornih strana da se njihov radni odnos nastavi u izmijenjenom ili neizmijenjenom obliku?
2. Isključuje li se člankom 9. stavkom 3. Uredbe Rim I samo izravna primjena prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje u kojoj se obveze iz ugovora ne trebaju izvršiti ili nisu izvršene ili i neizravno uzimanje u obzir prava države čije se pravo primjenjuje na ugovor?
3. Ima li načelo lojalne suradnje utvrđeno u članku 4. stavku 3. UEU-a pravno značenje za odluku nacionalnih sudova o izravnoj ili neizravnoj primjeni prevladavajućih obveznih odredbi druge države članice?

21. Zahtjev za prethodnu odluku Sud je zaprimio 20. ožujka 2015.

22. Njemačka i grčka vlada, vlada Ujedinjene Kraljevine te Europska komisija podnijele su pisana očitovanja. Te stranke u postupku i G. Nikiforidis sudjelovali su na raspravi koja je održana 1. veljače 2016.

Ocjena

23. U predmetnom zahtjevu za prethodnu odluku njemački Bundesarbeitsgericht (Savezni radni sud) ističe nekoliko pitanja koja se odnose na problematiku stranih prevladavajućih obveznih odredbi. Ta je problematika poznata u međunarodnom privatnom pravu i predmet je brojnih polemika, osobito u pravnoj teoriji.

24. Poteškoće u ispitivanju problematike tih odredbi najvećim dijelom proizlaze iz činjenice da su one različito uređene u Rimskoj konvenciji, u međunarodnom privatnom pravu država članica i u Uredbi Rim I.

25. Za razliku od članka 7. stavka 1. Rimske konvencije u članku 9. stavku 3. Uredbe Rim I utvrđeni su određeni uvjeti u kojima je moguće priznati učinak stranih prevladavajućih obveznih odredbi. To moraju biti odredbe prava države u kojoj obveze koje proizlaze iz ugovora moraju biti ili su izvršene. Uz to, tim se odredbama može priznati učinak samo u mjeri u kojoj one provedbu ugovora čine nezakonitom. Sud koji je uputio zahtjev smatra da u ovom predmetu prvi uvjet nije ispunjen. Međutim, sud koji je uputio zahtjev nije ocijenio je li u ovom predmetu ispunjen drugi uvjet.

26. Sud koji je uputio zahtjev smatra da je za odlučivanje relevantno mogu li se odredbe grčkih zakona br. 3833/2010 i br. 3845/2010 o smanjenju plaća uzeti u obzir pri određivanju obveza strana ugovora o radu na koji se primjenjuje njemačko pravo. Uz to naglašava da su te odredbe, koje su obvezne i čije je poštovanje ključno za zaštitu gospodarskih interesa Helenske Republike, nesumnjivo prevladavajuće obvezne odredbe u smislu međunarodnog privatnog prava.

27. Međutim, sud koji je uputio zahtjev pita primjenjuje li se Uredba Rim I *ratione temporis* pri određivanju prava koje se primjenjuje na radni odnos ako je odgovarajući ugovor o radu sklopljen prije 17. prosinca 2009.⁶ (prvo prethodno pitanje).

28. Sud koji je uputio zahtjev nadalje pita je li, ako se utvrdi da se Uredba Rim I primjenjuje *ratione temporis* na predmetni postupak, dosadašnja praksa njemačkih sudova prema kojoj strane odredbe nisu izravno primjenjive, nego se neizravno uzimaju u obzir samo pri primjeni prava koje je mjerodavno za ugovor protivna članku 9. stavku 3. te uredbe (drugo prethodno pitanje).

29. Osim toga, sud koji je uputio zahtjev pita je li načelo lojalne suradnje iz članka 4. stavka 3. UEU-a relevantno za odluku o primjeni prevladavajućih obveznih odredbi druge države članice (treće prethodno pitanje).

30. U nastavku ovog mišljenja ta ću pitanja redom razmatrati.

Vremenska primjena Uredbe Rim I (prvo prethodno pitanje)

31. Pitanjem o vremenskoj primjeni Uredbe Rim I sud koji je uputio pitanje želi utvrditi primjenjuju li se na predmetni spor, koji se odnosi na ugovor o radu sklopljen prije 17. prosinca 2009., odredbe te uredbe ili ranije odredbe koje su vrijedile prije njezina stupanja na snagu.

32. Želim naglasiti da je za postojeće pravne odnose zakonodavac izričito utvrdio vremensku primjenu Uredbe Rim I na način da je u članku 28. utvrdio da se ta uredba primjenjuje na „ugovore sklopljene počevši od 17. prosinca 2009.”⁷.

33. Budući da je zakonodavac izričito utvrdio vremensku primjenu, u tom se pogledu ne mogu primijeniti opća načela, a osobito načelo neposredne primjene novog pravila na buduće učinke situacije stvorene primjenom starog pravila⁸.

34. Odstupajući od tog općeg načela, člankom 28. „zamrznut” je pravni režim koji se primjenjivao na predmetni ugovor u vrijeme njegova sklapanja⁹.

35. Pri tumačenju članka 28. najprije je potrebno razmotriti uvodi li se tom odredbom, kojom se područje primjene Uredbe Rim I povezuje sa sklapanjem ugovora, autonoman pojam „sklapanja ugovora” u pravo Unije ili se njome upućuje na odgovarajuće odredbe nacionalnog prava.

36. Smatram da se sustavno i teleološko tumačenje članka 28. jasno protivi razumijevanju pojma „sklapanje ugovora” kao autonomnog koncepta.

6 — U članku 28. te uredbe navodi se da se ona primjenjuje na ugovore sklopljene počevši od 17. prosinca 2009.

7 — U članku 17. Rimske konvencije navedena je slična odredba.

8 — Vidjeti presude Licata/WSA (270/84, EU:C:1986:304, t. 31.), Pokrzęptowicz-Meyer (C-162/00, EU:C:2002:57, t. 50.) te Bruno i dr. (C-395/08 i C-396/08, EU:C:2010:329, t. 53.).

9 — U skladu s načelom neposredne primjene nova bi se pravila primjenjivala na buduće pravne učinke tog ugovora. Vidjeti presudu Pokrzęptowicz-Meyer (C-162/00, EU:C:2002:57, t. 52.).

37. Točno je da pojmove koji se upotrebljavaju u pravnim aktima Unije načelno treba autonomno tumačiti. To se odnosi i na pojmove koji se upotrebljavaju u odredbama međunarodnog privatnog prava Unije¹⁰.

38. Međutim, smatram da se to načelo ne primjenjuje u tumačenju pojma „sklapanja ugovora” u članku 28. Uredbe Rim I.

39. Kao što su vlada Ujedinjene Kraljevine i Komisija točno istaknule, u skladu s člankom 10. Uredbe Rim I postojanje i valjanost ugovora utvrđuju se pravom kojim bi ugovor bio podložan na temelju Uredbe da je ugovor valjan.

40. Smatram da za utvrđivanje vremena sklapanja ugovora, koje se provodi u svrhu primjene članka 28. Uredbe, treba primijeniti pravo koje bi se na temelju te uredbe primjenjivalo na predmetni ugovor¹¹.

41. Za to, prije svega, postoje praktični razlozi. Sklapanje ugovora neodvojivo je povezano s pravnim sustavom koji se primjenjuje na predmetni ugovor. U pravu Unije ne postoje odredbe kojima je uređena problematika sklapanja ugovora¹². Stoga bi bilo teško oblikovati autonoman koncept „sklapanja ugovora”.

42. Čak i kad bi se oblikovao takav koncept, u njegovoj bi primjeni još uvijek dolazilo do znatnih praktičnih poteškoća. Nejasno je kako postupati u slučaju da je ugovor sklopljen na temelju autonomnog koncepta, a da nema učinka u skladu s pravom koje je mjerodavno za ugovor. Slične sumnje pojavile bi se kad bi situacija bila obrnuta.

43. Možda se može zamisliti rješenje prema kojem bi se autonomno razumijevanje pojma „vremena sklapanja ugovora” moglo primijeniti tek kad se utvrdi da je ugovor valjano sklopljen na temelju mjerodavnog prava. Međutim, smatram da bi i to rješenje bilo presloženo i nepraktično. Naime, vrijeme sklapanja ugovora ne može se utvrditi neovisno o mjerodavnom pravu kojim se određuje koje radnje pravnih subjekata dovode do valjanog sklapanja ugovora.

44. Za rješenje koje predlažem postoje i teleološki razlozi. Usklađivanjem pravila o sukobu zakona zakonodavac Unije namjeravao je, među ostalim, poticati pravnu sigurnost u pogledu mjerodavnog prava¹³. Kad bi se pojam „sklapanja ugovora” u smislu članka 28. tumačio autonomno, neovisno o mjerodavnom pravu kojim su uređeni preostali aspekti sklapanja ugovora i valjanosti ugovora, time bi se nesumnjivo smanjila predvidljivost prava.

45. Stoga ne sumnjam da vrijeme sklapanja ugovora u smislu članka 28. Uredbe Rim I treba utvrditi u skladu s *lex causae*.

10 — Vidjeti Ancel, M. E., „Le Règlement Rome I à l'épreuve du temps”, u: *La justice civile européenne en marche*, Douchy-Oudot, M., Guinchard, E. (ur.), Dalloz 2012., str. 60.

11 — Vidjeti Calliess, G. P., Hofmann, H., „Article 28, Application in Time”, u: *Rome Regulations*, Calliess, G. P. (ur.), 2. izdanje, Wolters Kluwer 2015., str. 438.

12 — U tom kontekstu treba uputiti na rezultate studija o europskom privatnom pravu koje su provedene u akademskim krugovima. Na problematiku sklapanja ugovora odnose se, na primjer, članci 4:101. do 4:110. projekta „Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles)”, vidjeti Research Group on the Existing EC Private Law (Acquis Group), *Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles)*, *Contract II – General Provisions, Delivery of Goods, Package Travel and Payment Services*, Sellier, München 2009., str. 181. do 221. Pojam ugovora definiran je u drugoj knjizi, članku II-1:101. projekta „Draft Common Frame of Reference”; vidjeti von Bar, C., Clive, E., i Schulte Nölke, H. (ur.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR) – Outline Edition* (prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on Existing EC Private Law [Acquis Group]), Sellier, München 2009., str. 181.

13 — Vidjeti uvodnu izjavu 6. Uredbe Rim I.

46. U ovom je predmetu o pitanju je li ugovor o radu između stranaka u sporu sklopljen nakon 17. prosinca 2009. i primjenjuje li se stoga Uredba Rim I na ugovorni odnos potrebno odlučiti na temelju prava koje se primjenjuje na ugovor. Kao što proizlazi iz utvrđenja suda koji je uputio zahtjev, u ovom predmetu to je njemačko pravo.

47. Na temelju tog prava utvrđuje se, među ostalim, je li ugovor o radu između stranaka u sporu nakon 17. prosinca 2009. izmijenjen na način da se to može smatrati sklapanjem novog ugovora. Naime, tada bi taj ugovor podlijegao pravilima o sukobu zakona iz Uredbe Rim I¹⁴.

48. To se čini malo vjerojatnim uzimajući u obzir okolnosti navedene u odluci suda koji je uputio zahtjev. Radni odnos između stranaka sklopljen je 16. rujna 1996. te se u razdoblju od 17. prosinca 2009. do spornog jednostranog smanjenja primitaka od rada ugovor o radu nije mijenjao.

49. Međutim, želim istaknuti da rješenje koje predlažem može izazvati sumnje u pogledu dugoročnih ugovornih odnosa. To vrijedi barem za ugovore o najmu, ali i ugovore o radu, kao u glavnom postupku. Takvi pravni odnosi mogu trajati čak nekoliko desetljeća. Je li doista bila namjera zakonodavca Unije da takvi pravni odnosi čak i toliko godina nakon stupanja na snagu Uredbe Rim I i dalje podliježu pravilima o sukobu zakona koja su vrijedila prije toga?

50. Pravila o sukobu zakona kojima se postojeći ugovori izuzimaju iz područja primjene novih propisa te i dalje zadržava primjenjivost starog prava na te ugovore relativno su česta u privatnom pravu; ona su i predmet pravne teorije, osobito u pogledu njihova učinka na dugoročne obveze. U poljskoj pravnoj teoriji o intertemporalnom privatnom pravu koja je nastala u kontekstu Uvodnog zakona Građanskog zakonika iz 1964. (*Ustawa z 1964 r. – Przepisy wprowadzające kodeks cywilny*)¹⁵, zastupalo se mišljenje da se takva pravila ne mogu automatski primijeniti te da se osobito ne mogu odnositi na dugoročne obveze¹⁶. U skladu s mišljenjem koje prevladava u današnjoj poljskoj pravnoj teoriji u slučaju dugoročnih obveza, odnosno obveza koje obuhvaćaju stalno ili ponovljeno izvršavanje, prednost se daje primjeni novih propisa. Tim se pristupom može spriječiti da se znatan broj pravnih odnosa predugo uređuje različitim sustavima pravnih propisa¹⁷.

51. Čini se da, uzimajući u obzir jasan tekst članka 28. Uredbe Rim I, teza o nužnosti primjene te uredbe na dugoročne ugovorne odnose koji su uspostavljeni do 17. prosinca 2009. nije održiva. Pretpostavka da su takvi pravni odnosi obuhvaćeni Uredbom Rim I bila bi moguća samo kad bi se izmjene ugovora sklopljene nakon tog datuma, na temelju mjerodavnog prava, mogle smatrati sklapanjem novog ugovora. Sud koji je uputio zahtjev treba utvrditi postoje li takve okolnosti u ovom predmetu.

52. Uzimajući u obzir gornja razmatranja, smatram da vrijeme sklapanja ugovora u smislu članka 28. Uredbe Rim I treba utvrditi na temelju prava kojem bi ugovor podlijegao kad bi se primijenila ta uredba.

14 — Na primjer, vlada Ujedinjene Kraljevine ističe da je u engleskom pravu utvrđena zakonska pretpostavka kontinuiteta ugovora o radu, ali da se u sudskoj praksi dopušta utvrđivanje ponovnog sklapanja tog ugovora ako poslodavac jednostrano izmijeni temeljne odredbe.

15 — Dz. U. 1964, br. 16, t. 94.

16 — Vidjeti Gwiazdomorski, J., „Międzyczasowe prawo prywatne”, *Nowe Prawo* 1962., br. 6 i 7, str. 761.

17 — Vidjeti Pietrzykowski, T., „Obowiązki i stosowanie prawa cywilnego w czasie”, u: *System prawa prywatnego*, Band 1, *Prawo cywilne – część ogólna*, Varšava, C. H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN 2012., str. 769.

Nadležnost Suda za tumačenje članka 7. stavka 1. i članka 22. stavka 1. točke (a) Rimske konvencije

53. Ako sud koji je uputio zahtjev utvrdi da sporni ugovor nije obuhvaćen područjem primjene Uredbe Rim I, on bi podlijegao sustavu pravila o sukobu zakona iz Rimske konvencije¹⁸.

54. Stoga je potrebno razmotriti treba li Sud, kako bi sudu koji je uputio zahtjev dao koristan odgovor, tumačiti članak 7. stavak 1. Rimske konvencije kojim se uređivala problematika primjene stranih prevladavajućih obveznih odredbi prije nego što je ta konvencija zamijenjena Uredbom Rim I.

55. Iako Rimska konvencija nije pravni akt Unije, Sud je u skladu s člankom 1. i člankom 2. točkom (a) Prvog protokola uz tu konvenciju nadležan za njezino tumačenje, među ostalim na zahtjev jednog od vrhovnih njemačkih saveznih sudova.

56. Budući da je Sud u skladu s navedenim Prvim protokolom nadležan za tumačenje Rimske konvencije na zahtjev Bundesarbeitsgerichta (Savezni radni sud), smatram da je nadležan i za tumačenje Konvencije na temelju predmetnog zahtjeva za prethodnu odluku u pogledu Uredbe Rim I. U svojoj sudskoj praksi Sud zadržava isključivo pravo proširiti sadržaj prethodnog pitanja kako bi sudu koji je uputio zahtjev dao koristan odgovor dok god se time zadržava bit prethodnog pitanja¹⁹. U ovom predmetu uzimanjem u obzir tumačenja članka 7. stavka 1. Rimske konvencije ne bi se izmijenila bit drugog prethodnog pitanja, koje se odnosi na članak 9. stavak 3. Uredbe Rim I, jer se tim odredbama uređuje ista problematika.

57. Međutim, najprije je potrebno napomenuti da sud koji je uputio zahtjev, svjestan sumnji u pogledu područja primjene Uredbe Rim I *ratione temporis*, ne upućuje pitanje o tumačenju Rimske konvencije. Ako se Uredba Rim I ne primjenjuje, pitanje primjene stranih prevladavajućih obveznih odredbi na predmetni spor treba riješiti, kao što, uostalom, ističe i sam sud koji je uputio zahtjev, na temelju odredbi nacionalnog međunarodnog privatnog prava.

58. U skladu s člankom 22. stavkom 1. točkom (a) Rimske konvencije Savezna Republika Njemačka zadržala je pravo da ne primjenjuje članak 7. stavak 1. Kao što je njemačka vlada s pravom istaknula u svojem pisanom očitovanju, članak 7. stavak 1. Rimske konvencije zbog te se rezerve ne može primijeniti u glavnom postupku koji se vodi pred njemačkim sudom.

59. Kao što je Komisija navela na raspravi, točno je da bi se moglo postaviti pitanje je li se samom činjenicom da je Njemačka izrazila rezervu u smislu članka 22. stavka 1. točke (a) Rimske konvencije isključila mogućnost daljnje prakse njemačkih sudova prema kojoj se strane prevladavajuće obvezne odredbe, na temelju nacionalnog međunarodnog privatnog prava, neizravno mogu uzeti u obzir.

60. Međutim, za odgovor na to pitanje bilo bi potrebno tumačenje članka 22. stavka 1. točke (a) Rimske konvencije. Naime, bilo bi potrebno utvrditi opseg rezerve izražene na temelju te odredbe u pogledu neprimjene članka 7. stavka 1. Smatram da Sud ne bi trebao razmatrati to pitanje jer bi se proširenjem prethodnih pitanja na tumačenje članka 22. stavka 1. točke (a) Rimske konvencije izmijenila bit predmetnog zahtjeva za prethodnu odluku. Neovisno o tome, iako ću ovime preduhitriti svoja daljnja razmatranja, htio bih napomenuti da odgovor koji predlažem u pogledu drugog prethodnog pitanja također može pridonijeti otklanjanju sumnji koje je istaknula Komisija.

18 — U skladu s člankom 17. Rimske konvencije ta se konvencija primjenjuje na ugovore sastavljene nakon dana stupanja na snagu te konvencije u predmetnoj državi – u Njemačkoj, dakle, nakon 1. travnja 1991. Iz odluke suda koji je uputio zahtjev proizlazi da je pravni odnos koji je predmet spora sklopljen 1996.

19 — Sudskom praksom Suda u pogledu nadležnosti za odlučivanje o prethodnim pitanjima na temelju članka 267. UFEU-a i protokola uz konvencije među državama članicama postavljaju se određena ograničenja za izmjenu zahtjeva za prethodnu odluku. Izmjenom prethodnog pitanja koju Sud poduzima po službenoj dužnosti ne smije se dovesti do izmjene njegove biti jer bi se time narušilo pravo stranaka u postupku na podnošenje očitovanja. Vidjeti presude *Phytheron International* (C-352/95, EU:C:1997:170, t. 14.) i *Leathertex* (C-420/97, EU:C:1999:483, t. 22.).

61. Na temelju toga smatram da u ovom predmetu Sud ne bi trebao tumačiti članak 22. stavak 1. točku (a) Rimske konvencije u pogledu isključenja primjene članka 7. stavka 1. te konvencije.

Tumačenje članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I (drugo prethodno pitanje)

Uvodna razmatranja

62. Drugo prethodno pitanje koje je u ovom predmetu upućeno Sudu odnosi se na tumačenje članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I. Tom odredbom uređeno je pitanje primjene prevladavajućih obveznih odredbi koje su dio prava treće zemlje. To su, dakle, odredbe koje nisu dio prava koje se primjenjuje na ugovor (*lex causae*) ni prava suda pred kojim se vodi postupak (*lex fori*).

63. Iz zahtjeva za prethodnu odluku proizlazi da će odgovor na to pitanje sudu koji je uputio zahtjev biti važan samo ako, na temelju kriterija utvrđenih u odgovoru na prvo pitanje, utvrdi da se u glavnom postupku Uredba Rim I primjenjuje *ratione temporis*.

64. Međutim, čini se da problematiku istaknutu u tom pitanju treba razmatrati u širem kontekstu i da će ta razmatranja pri odlučivanju o predmetu koji je u tijeku pred sudom koji je uputio zahtjev biti korisna i s obzirom na pravo koje je bilo na snazi prije stupanja na snagu te uredbe.

Pojam prevladavajućih obveznih odredbi

65. Pojam prevladavajućih obveznih odredbi u brojnim se državama pojavljuje u pravnoj teoriji međunarodnog privatnog prava i u sudskoj praksi²⁰. Pritom se radi o odredbama koje služe ostvarenju posebnih interesa predmetne države i koje se zbog svoje svrhe primjenjuju neovisno o pravu koje je mjerodavno za pojedini pravni odnos. Drugim riječima, samim se tim odredbama određuje njihovo područje primjene koje se ne smije ograničiti čak ni ako se u skladu s pravilima o sukobu zakona na predmetni pravni odnos primjenjuje drugo pravo.

66. Postojanje te vrste odredbi proizašlo je iz sve većeg interveniranja države u odnose privatnog prava. Potpuna podređenost nekih pravnih odnosa stranom pravu nije se više mogla prihvatiti sa stajališta države koja je željela provesti svoje političke, socijalne i gospodarske interese. Naime, države nastoje u najvećoj mogućoj mjeri ostvariti interese čijoj zaštiti te odredbe služe, neovisno o tome koje je pravo na temelju pravila o sukobu zakona mjerodavno za predmetni pravni odnos. Tu su okolnost pravnici utvrdili i opisali već sredinom prošlog stoljeća²¹.

67. Problematika prevladavajućih obveznih odredbi uzeta je u obzir u članku 7. Rimske konvencije koju su sklopile države tadašnje Europske ekonomske zajednice. Tom odredbom, koja je tada bila vrlo inovativna, oblikovan je način na koji su prevladavajuće obvezne odredbe primijenjene u pravnoj teoriji i sudskoj praksi, i to ne samo u europskim državama. U velikoj većini današnjih kodifikacija međunarodnog privatnog prava pojedinih država uređena je problematika prevladavajućih obveznih odredbi²², iako na različite načine.

20 — U ovom mišljenju, koje je napisano na poljskom jeziku, općenito upotrebljavam pojam „prevladavajuće obvezne odredbe”. Ponekad se umjesto toga upotrebljava i pojam „prisilne norme”. Međutim, pojam „prisilne norme” ne smije se u tom značenju zamijeniti pojmom odredbi od kojih se ne može sporazumno odstupiti (na primjer članak 3. stavak 3. Uredbe Rim I).

21 — U tom je području posebno važan doprinos P. Franceskakisa, koji je upotrebljavao pojam „lois d'application immédiate”; vidjeti „Quelques précisions sur les lois d'application immédiate et leurs rapports avec les règles de conflits de lois”, RCDIP 1966, str. 1. i dalje.

22 — Na primjer, članak 8. poljskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu iz 2011., članak 1.11. stavak 2. litavskog Građanskog zakonika iz 2000., članak 20. belgijskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu iz 2004., članak 17. talijanskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu iz 1995., članak 7. 10. knjige nizozemskog Građanskog zakonika iz 1992. te članci 3. i 25. češkog Zakona o međunarodnom privatnom pravu iz 2012. U pogledu država izvan Unije prije svega treba uputiti na članke 18. i 19. švicarskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu iz 1987.

Prevladavajuće obvezne odredbe i javni poredak

68. Ako se detaljnije pogleda povijest nastanka prevladavajućih obveznih odredbi, može se utvrditi da su one usko povezane s idejom zaštite javnog poretka. U tom je pogledu dovoljno uputiti na utvrđenje Friedricha Carla von Savignya da je javni poredak države, neovisno o općoj klauzuli o javnom poretku kojom se ispravljaju posljedice primjene predmetnog mjerodavnog prava, zaštićen i posebnim „zakonima strogo pozitivne i obvezujuće prirode”²³. Na povezanost prevladavajućih obveznih odredbi i javnog poretka upućuje se i u uvodnoj izjavi 37. Uredbe Rim I u skladu s kojom „[p]itanja od javnog interesa opravdavaju, pod izuzetnim okolnostima, davanje mogućnosti sudovima država članica da primijene *izuzetke na temelju javnog poretka i prevladavajućih obveznih odredaba*” (moje isticanje).

69. Iako su oba pravna instrumenta proizašla iz zaštite javnog poretka, njihov učinak ipak nije jednak. Klauzula o javnom poretku, koja je izražena, na primjer, u članku 21. Uredbe Rim I, temelji se na ideji o isključivanju primjene stranog prava kad bi zbog nje došlo do očigledne povrede javnog poretka države pred čijim se sudom vodi postupak. Ona stoga služi neutraliziranju određenih, u pogledu zaštite javnog poretka, neželjenih posljedica primjene stranog prava.

70. Međutim, prevladavajućim obveznim odredbama javni poredak štiti se na drugi način. Njima se neposredno utječe na predmetni pravni odnos. Njima se oblikuje njegov sadržaj, neovisno o odredbama stranog prava kojem taj pravni odnos podliježe.

Prevladavajuće obvezne odredbe u pravu Unije

71. Zakonodavac Unije u članku 9. stavku 1. Uredbe Rim I definirao je prevladavajuće obvezne odredbe kao „odredbe čije se poštovanje smatra ključnim u državi za zaštitu njezinih javnih interesa, poput političkog, socijalnog ili gospodarskog ustroja, u mjeri u kojoj ih je moguće primijeniti na bilo koju situaciju koju obuhvaćaju, bez obzira na pravo koje je inače mjerodavno za ugovor na temelju ove Uredbe”. Ta se definicija nadovezuje na formulaciju Suda u presudi Arblade i dr. u kojoj je Sud razmatrao odredbe belgijskog radnog prava koje su se u skladu s belgijskim pravom smatrale „*lois de police et de sûreté*”²⁴.

72. Kao što je već navedeno, samim se prevladavajućim obveznim odredbama određuje njihovo područje primjene, neovisno o tome koje je pravo mjerodavno za predmetni pravni odnos. Potrebno je napomenuti da područje primjene tih odredbi najčešće ne proizlazi neposredno iz njihova teksta. O njihovoj primjeni svaki put odlučuje sud pred kojim se vodi postupak. U okviru odluke o njihovoj primjeni sud mora ispitati *konkretno činjenično stanje* te pritom ocijeniti razloge i ciljeve izražene u predmetnoj odredbi. Taj sud mora odgovoriti na pitanje je li doista namjera zakonodavca koji je donio tu odredbu bila dati joj karakter *prevladavajuće obvezne odredbe*. Potkrepljuje li se doista političkim, socijalnim ili gospodarskim interesima države koja je donijela tu odredbu stajalište da se njome utječe na predmetni pravni odnos, iako se pravilima o rješavanju sukoba zakona upućuje na pravo druge države kao na pravo koje je mjerodavno za predmetni pravni odnos?

73. Stoga se ne može sastaviti katalog odredbi koje *a priori* imaju prednost. Zakonodavac Unije i pravna teorija fenomen „prevladavajućih obveznih odredbi” mogu samo opisati; međutim, odluku o tome može li se pojedinoj odredbi priznati karakter „prevladavajuće obvezne odredbe” donosi sud pred kojim se vodi konkretni postupak.

23 — Vidjeti von Savigny, F. C., *System des heutigen Römischen Rechts. Achter Band*, Berlin 1849., 36 I 276.

24 — Vidjeti presudu Arblade i dr. (C-369/96 i C-376/96, EU:C:1999:575, t. 30.); Nuyts, A., „Les lois de police et dispositions impératives dans le Règlement Rome I”, *Revue de droit commercial belge*, br. 6, 2009.

74. Smatram da je analiza koju provodi sud funkcionalne prirode. Sud ispituje je li u konkretnoj situaciji pri donošenju pravedne odluke potrebno uzeti u obzir legitimne i opravdane interese države čije se pravo ne primjenjuje na predmetni pravni odnos. Stoga se može reći da se konceptom prevladavajućih pravnih odredbi *sudu daje mogućnost* da donese odluku koja je pravedna i u kojoj se istovremeno uzima u obzir nužnost razmatranja različitih interesa uključenih država.

Izvor prevladavajućih obveznih odredbi

75. U većini pravila pojedinih država o sukobu zakona dopuštenost i uvjeti primjene prevladavajućih obveznih odredbi razlikuju se prema državi koja ih je donijela.

76. Ako su te odredbe utvrđene u pravu države kojem predmetni pravni odnos podliježe (*lex causae*), uopće se ne postavlja pitanje dopuštenosti njihove primjene. Pritom nije relevantno je li *lex causae* u skladu s pravom suda pred kojim se vodi postupak (*lex fori*). Naime, te su odredbe u svakom slučaju dio pravnog sustava na temelju kojeg se mora donijeti odluka.

77. Dopuštenost primjene tih odredbi gotovo uopće nije sporna ako ih je donijela država čiji sudovi odlučuju o predmetu (*lex fori*) i ako predmetni pravni odnos podliježe pravu druge države. To je pitanje uređeno, na primjer, člankom 7. stavkom 2. Rimske konvencije i člankom 9. stavkom 2. Uredbe Rim I. Tada se s pravom pretpostavlja da sudovi predmetne države imaju posebnu odgovornost za zaštitu političkih, socijalnih ili gospodarskih interesa te države. Osim toga, tim je sudovima najlakše odrediti opseg zaštite tih interesa te ocijeniti razloge i ciljeve izražene u predmetnoj odredbi.

78. Suprotno tomu, izrazito je sporno pitanje koje je predmet drugog pitanja Bundesarbeitsgerichta (Savezni radni sud) u ovom postupku, odnosno primjena prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje. Ta je problematika bila predmet brojnih analiza u pravnoj teoriji gotovo svih država članica, osobito nakon donošenja članka 7. stavka 1. Rimske konvencije. Čini mi se da je interes stručnjaka za tu temu čak u velikoj mjeri bio nerazmjernan u odnosu na njezinu prilično ograničenu praktičnu važnost.

79. Članak 7. stavak 1. Rimske konvencije bio je u trenutku donošenja vrlo inovativna odredba²⁵. S jedne strane, bio je inspiracija za brojne nacionalne zakonodavce, i to ne samo u državama članicama. S druge strane, bio je i predmet polemika. Među ostalim se podnio prigovor da se primjenom prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje dovodi do prevelike margine prosudbe za tijela koja su nadležna za primjenu prava. Uputilo se na to da je ispitivanje interesa koji proizlaze iz odredbi *lex causae*, *lex fori* i prava treće zemlje vrlo složeno i zbog toga što uvjeti primjene prevladavajućih obveznih odredbi s obzirom na članak 7. stavak 1. Rimske konvencije nisu jasno određeni. Zbog toga su narušene sigurnost pravnog prometa i predvidljivost odluka. Stoga je u članku 22. stavku 1. točki (a) Rimske konvencije predviđena i mogućnost da države ugovornice te konvencije ne primjenjuju članak 7. stavak 1. Tu su mogućnost iskoristile Irska, Njemačka, Litva, Luksemburg, Portugal, Slovenija i Ujedinjena Kraljevina.

80. Zagovaratelji članka 7. stavka 1. prije svega su tvrdili da se priznavanjem učinka određenim prisilnim normama druge države otvara mogućnost donošenja pravednih odluka u kojima se uzimaju u obzir legitimni interesi treće zemlje²⁶. Na taj bi se način mogle ukloniti moguće prepreke pri priznavanju ili izvršenju odluke u drugoj državi. Mogućnošću uzimanja u obzir prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje poboljšava se usklađenost međunarodnih sudskih praksi jer se neovisno

25 — U pogledu pripremnih dokumenata za Rimsku konvenciju vidjeti Popiołek, W., „Konwencja EWG o prawie właściwym dla zobowiązań”, *Państwo i Prawo* 9/1982, str. 105. do 115.; Fuchs, B., *Statut kontraktowy a przepisy wymuszające swoje zastosowanie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2003., str. 126. i dalje.

26 — Wojewoda, M., „Mandatory Rules in Private International Law”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law* (7) 2000., br. 2, str. 212.

o državi čiji sudovi odlučuju u predmetu stvara instrument kojim se omogućuje donošenje usklađene odluke²⁷. Time se ograničava pojava biranja najpovoljnijeg suda (eng. *forum shopping*). Konačno, mogućnošću uzimanja u obzir prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje potiče se međunarodna suradnja i solidarnost, što se čini nužnim u vremenu međusobne ovisnosti država²⁸.

Prevladavajuće obvezne odredbe treće zemlje u Uredbi Rim I

– Uvodna razmatranja

81. Polemike u pogledu članka 7. stavka 1. Rimske konvencije odrazile²⁹ su se u zakonodavnom postupku koji se odnosio na Uredbu Rim I. Vijeće je raspravljalo o odredbi kojom bi se utvrdila mjera u kojoj bi bilo dopušteno priznati učinak stranih prevladavajućih obveznih odredbi³⁰. Na kraju je izabrana verzija odredbe kojom se ostavlja dojam da je u usporedbi s člankom 7. stavkom 1. Rimske konvencije samo u ograničenoj mjeri dopušteno priznati učinak prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje.

82. Bitna ograničenja odnose se na dva područja. Kao prvo, *učinak se može priznati* odredbama prava države u kojoj *obveze koje proizlaze iz ugovora moraju biti ili su izvršene*. Kao drugo, to je dopušteno samo u mjeri u kojoj *te odredbe provedbu ugovora čine nezakonitom*.

83. Zbog članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I mogu se javiti i druge sumnje u pogledu tumačenja. One se, na primjer, odnose na pitanje u kojoj se mjeri u pravu Unije može zabraniti, ograničiti ili naložiti primjena konkretnih prevladavajućih obveznih odredbi. Naime, mora se uzeti u obzir da članak 9. stavak 1. za razliku od članka 7. Rimske konvencije sadržava definiciju prevladavajućih obveznih odredbi, što mora utjecati na ovlasti Suda. Nije jasno ni koje posljedice proizlaze iz činjenice da se u članku 9. stavku 2. u pogledu prevladavajućih obveznih odredbi države pred čijim se sudom vodi postupak govori o njihovoj *primjeni*, dok se u članku 9. stavku 3. govori da je prevladavajućim obveznim odredbama treće zemlje moguće priznati *učinak*. Međutim, budući da ta pitanja nisu predmet ovog postupka, neću ih razmatrati.

84. Sumnje koje je sud koji je uputio zahtjev izrazio u drugom pitanju u biti se odnose na pitanje može li, u slučaju kad uvjeti iz članka 9. stavka 3. nisu ispunjeni, sud neizravno uzeti u obzir odredbe treće zemlje, to jest, u ovoj situaciji, grčke odredbe. Sud koji je uputio zahtjev pojašnjava da se, prema njegovu mišljenju, sporne ugovorne obveze koje su predmet glavnog postupka, ne izvršavaju u Grčkoj, nego u Njemačkoj.

85. Mogao bih odmah ispitati tu problematiku kad se odgovor na pitanje suda koji je uputio zahtjev ne bi morao razmotriti u širem kontekstu.

27 — Bonomi, A., „Le regime des règles impératives et des lois de police dans le Règlement ‚Rome I‘ sur la loi applicable aux contrats”, u: Bonomi, A., Cashin Ritaine, E. (ur.), *Le nouveau règlement européen ‚Rome I‘ relatif à la loi applicable aux obligations contractuelles*, Ženeva 2008., str. 235.

28 — Vidjeti Zachariasiewicz, M. A., „Przepisy wymuszające swoje zastosowanie”, u: *System prawa prywatnego*, svezak 20A, *Prawo prywatne międzynarodowe*, ur.: Pazdan, M., Warszawa, C. H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN 2014, str. 455.

29 — Te polemike nisu potvrđene u praktičnoj primjeni članka 7. stavka 1. u državama koje nisu izrazile rezervu u skladu s člankom 22. stavkom 1. Rimske konvencije – vidjeti Zachariasiewicz, M. A., „Rozwój nauki prawa prywatnego międzynarodowego”, u: *System prawa prywatnego*, svezak 20A, *Prawo prywatne międzynarodowe*, ur.: Pazdan, M., Warszawa, C. H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN 2014, str. 81.

30 — U pogledu te teme vidjeti Hellner, M., „Third Country Overriding Mandatory Rules in the Rome I Regulation: Old Wine in New Bottles?”, *Journal of Private International Law*, 2009, br. 5 (3), str. 451. do 454.; McParland, M., *The Rome I Regulation on the Law applicable to contractual obligations*, Oxford University Press, 2015., str. 697. do 705.

– Ograničenje primjenjivosti prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje s obzirom na članak 9. stavak 3. Uredbe Rim I

86. Njemačka vlada i vlada Ujedinjene Kraljevine te Komisija u očitovanjima koja su predale u predmetnom postupku predlažu usko tumačenje mjerila koja su uvjet za primjenu članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I. Smatraju da je dopuštenost uzimanja u obzir takvih odredbi treće zemlje trenutačno znatno ograničena u usporedbi s člankom 7. stavkom 1. Rimske konvencije. To se osobito odnosi na ograničenja koja sam naveo u točki 82. ovog mišljenja. Prihvaćanje tog stava znači da bi, s jedne strane, primjena prevladavajućih obveznih odredbi države pred čijim se sudom vodi postupak bila dopuštena gotovo neograničeno, dok bi, s druge strane, uzimanje u obzir takvih odredbi treće zemlje bilo moguće samo u strogo utvrđenim uvjetima.

87. Smatram da takvo rješenje nije u skladu ni s ciljem Uredbe Rim I ni s funkcijom koju mora ispunjavati mogućnost uzimanja u obzir prevladavajućih obveznih odredbi.

88. Kao prvo, kako sam prethodno izložio³¹, analiza koja prethodi odluci treba li u konkretnom postupku uvažiti određenu prevladavajuću obveznu odredbu funkcionalne je prirode. Sud koji donosi takvu odluku ocjenjuje razloge i ciljeve izražene predmetnom odredbom te razmatra i posljedice koje ona ima za predmetni pravni odnos. To mora služiti donošenju pravedne odluke kojom se uzima u obzir legitimni interes druge države. Pritom se u brojnim slučajevima može raditi i o interesu druge države članice. Teško je ne primijetiti da takva mogućnost služi i uzajamnom povjerenju između država članica shvaćenom u širokom smislu³². Osim toga, ne može se isključiti da će u nekim situacijama uzimanje u obzir prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje biti u interesu države čiji sud donosi odluku³³. Ta država može imati legitiman interes u tome da i sudovi drugih država uzimaju u obzir njezine obvezne odredbe.

89. Kao drugo, prihvaćanjem tako različitog postupanja s prevladavajućim obveznim odredbama države pred čijim se sudom vodi postupak i treće zemlje pogoduje se pojavi biranja najpovoljnijeg suda (*forum shopping*). U slučajevima u kojima tužitelj ima mogućnost pokrenuti postupak pred sudovima različitih država on na taj način može odlučiti hoće li se određene prevladavajuće obvezne odredbe uzeti u obzir ili ne. Čak je u glavnom postupku u ovom predmetu moguće zamisliti da bi grčki sud, kad bi morao odlučivati o istom predmetu spora, nesumnjivo primijenio vlastite prevladavajuće obvezne odredbe na temelju članka 9. stavka 2. Uredbe Rim I.

90. Kao treće i posljednje, ne smatram uvjerljivima argumente da se uzimanjem u obzir prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje narušava sigurnost pravnog prometa i uzrokuje nepredvidljivost odluka. Taj argument mogao bi se također iznijeti protiv primjene klauzule o javnom poretku (članak 21. Uredbe Rim I) ili prevladavajućih obveznih odredbi države pred čijim se sudom vodi postupak (članak 9. stavak 2. Uredbe Rim I). I u tim se slučajevima radi o obliku intervencije u područje primjene mjerodavnog prava. Ta se intervencija može opravdati nužnošću zaštite temeljnih vrijednosti predmetnog pravnog poretka ili bitnih interesa predmetne države. U svakom slučaju, neovisno o tome radi li se o primjeni članka 21., članka 9. stavka 2. ili članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I, takva se intervencija smije provesti samo iznimno i mora se temeljiti na posebno važnim razlozima javnog interesa.

31 — Vidjeti točku 74. ovog mišljenja.

32 — Vidjeti Bonomi, A., Cashin Ritaine, E., *op. cit.* (bilješka 27.), str. 235.

33 — U tom kontekstu treba uputiti na sudsku praksu engleskih sudova (npr. presudu Foster/Driscoll [1929.] 1 KB 470), koja se oslanja na pretpostavku da neuzimanje u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi u nekim slučajevima može dovesti do povrede javnog poretka utemeljenog na „comity of nations” (međunarodnoj kurtoaziji) u državi pred čijim se sudom vodi postupak. Vidjeti McParland, M., *op. cit.* (bilješka 30.), str. 711., 715. i 716.; Harris, J., „Mandatory Rules and Public policy under the Rome I Regulation”, u: Ferrari, F., Leible, S. (ur.), *Rome I Regulation, The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*, Sellier, München 2009., str. 298. i dalje.

91. Zbog prethodno izloženih razloga smatram da se pri tumačenju članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I pojam „države u kojoj obveze [...] moraju biti ili su izvršene” ne smije shvatiti previše restriktivno³⁴. Prije svega, tumačenje se ne smije provoditi analogno tumačenju članka 5. točke 1. Uredbe Bruxelles I, u kojoj je također riječ o „mjestu izvršenja obveze” kao osnovi za sudsku nadležnost u građanskim i trgovačkim stvarima³⁵. Te dvije odredbe imaju sasvim različite ciljeve. Uredbom Bruxelles I utvrđuje se određeno mjesto u državi članici kako bi se utemeljila mjesna sudska nadležnost. To mjesto mora biti tako usko povezano s ugovornim mjestom izvršenja obveze da se time, zbog razloga ekonomičnosti postupka, opravdava sudska nadležnost, i to odstupajući, među ostalim, od općih pravila o nadležnosti iz članka 2. Uredbe Bruxelles I. Stoga se pojam mjesta izvršenja obveze u smislu članka 5. točke 1. Uredbe Bruxelles I mora usko tumačiti.

92. Drukčija je situacija u pogledu tumačenja pojma „države u kojoj obveze koje proizlaze iz ugovora moraju biti ili su izvršene” iz članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I. Pri tumačenju te odredbe³⁶ ne radi se o određivanju konkretnog mjesta u pogledu mjesne nadležnosti, nego o određivanju *države* u kojoj obveze koje proizlaze iz ugovora moraju biti ili su izvršene. Dakle, ovdje se ne radi samo o radnji koju ugovorna strana materijalno (stvarno) poduzima na određenom zemljopisnom mjestu, nego i o povezivanju s područjem suverenosti predmetne države i njezinim pravnim sustavom.

93. Nadalje, ovdje se ne radi samo o izvršenju obveze koja se sastoji od „ispunjavanja na karakterističan način” predmetnog ugovornog odnosa³⁷. Štoviše, pri određivanju uvjeta za primjenu članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I može se uzeti u obzir izvršenje bilo koje ugovorne obveze.

94. Štoviše, pritom se čak ne mora raditi o *obvezi* koju su strane utvrdile neposredno u ugovoru³⁸. Pravom koje je mjerodavno za predmetni ugovor obveze strana mogu biti oblikovane drukčije ili dopunjene u odnosu na ono što su strane utvrdile neposredno u ugovoru.

95. Smatram da zbog tih razloga nije *a priori* potpuno izvjesno da je u glavnom postupku u ovom predmetu mjesto izvršenja obveze isključivo Njemačka. Kad je riječ o radnom odnosu čija je strana Helenska Republika, koja u okviru svojih javnih zadaća izvršava obvezu na temelju koje nudi obrazovne usluge financirane iz državnog proračuna, ne može se *a priori* isključiti da je i Grčka mjesto izvršenja obveze. Ništa ne proturječi tomu da se u određenim ugovornim odnosima mjesto izvršenja obveza koje proizlaze iz tih odnosa, u smislu članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I, može nalaziti u više država³⁹.

96. Budući da je sud koji je uputio zahtjev utvrdio da je mjesto izvršenja ugovora koji je predmet spora isključivo Njemačka i budući da u tom pogledu nije izričito zatražio tumačenje članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I, predlažem da Sud razmatra samo problematiku koja je predmet drugog pitanja.

34 — Vidjeti Schmidt-Kessel, M., „Article 9”, u: Ferrari, F. (ur.), *Rome I Regulation*, Sellier, München 2015., str. 350. Nadalje, smatram da slično široko valja tumačiti i drugi uvjet koji proizlazi iz članka 9. stavka 3., naime onaj da se dotične odredbe primjenjuju u mjeri u kojoj „provedbu ugovora čine nezakonitom”. Vidjeti Schmidt-Kessel, M., *op. cit.*; Harris, J., *op. cit.* (bilješka 33.), str. 322.; Hellner, M., *op. cit.* (bilješka 30.), str. 461.

35 — Vidjeti Nuyts, A., *op. cit.* (bilješka 24.), str. 563. do 564.

36 — Ne sumnjam da se tumačenje tog pojma mora provesti autonomno – vidjeti Harris, J., *op. cit.* (bilješka 33.), str. 315.; Marazopoulou, V., „Overriding Mandatory Provisions of Article 9 § 3 of the Rome I Regulation”, *Revue Hellénique de Droit International* 2/2011, str. 787.

37 — Na pojam ispunjavanja na karakterističan način oslanja se, na primjer, članak 4. Uredbe Rim I, kojim je uređeno određivanje mjerodavnog prava za ugovor kad strane to pravo nisu izabrale u skladu s člankom 3. te uredbe.

38 — McParland, M., *op. cit.* (bilješka 30.), str. 706.; Hellner, *op. cit.* (bilješka 30.), str. 466.

39 — Vidjeti Renner, M., „Rome I Article 9, Overriding Mandatory Provisions”, u: *Rome Regulations*, *op. cit.* (bilješka 11.), str. 258., Zachariasiewicz, *op. cit.* (bilješka 28.), str. 459.; Nuyts, A., *op. cit.* (bilješka 24.), str. 564.

– Primjena i materijalnopravno uzimanje u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi

97. To pitanje oslanja se na pretpostavku da postoji razlika između *primjene* prevladavajućih obveznih odredbi i *materijalnopravnog uzimanja u obzir* inozemnih prevladavajućih obveznih odredbi. Sud koji je uputio zahtjev pritom upućuje na njemačku sudsku praksu i pravnu teoriju, u skladu s kojima je, u okviru primjene njemačkog prava kao *lex causae*, dopušteno strane prevladavajuće obvezne odredbe uzimati u obzir kao činjenične okolnosti⁴⁰. Sud koji je uputio zahtjev upućuje na to da bi u glavnom postupku mogao uzeti u obzir grčke propise na temelju članka 241. stavka 2. BGB-a (točka 13.)⁴¹.

98. U ovom postupku nije potrebno razmatrati razna pravnoteoretska obrazloženja za dopuštenost materijalnopravnog uzimanja u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi. Presudno je ono pitanje čije rješenje može biti značajno za sud koji je uputio zahtjev.

99. Komisija je u svojim očitovanjima zauzela stajalište da je člankom 9. stavkom 3. Uredbe Rim I potpuno isključena mogućnost uzimanja u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi primjenom drugih mehanizama osim prethodno navedene odredbe. U pogledu članka 7. stavka 1. Rimske konvencije Komisija također smatra da je država koja je izrazila rezervu u skladu s člankom 22. stavkom 1. točkom (a) te konvencije time sama sebi oduzela pravnu osnovu za uzimanje u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi.

100. Iz tog stajališta slijedi, kako je Komisija, uostalom, potvrdila i na raspravi, da se sud koji je uputio zahtjev ne bi mogao pozivati na dotadašnju praksu njemačkih sudova u pogledu materijalnopravnog uzimanja u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi čak ni kad bi smatrao da se Rimska konvencija primjenjuje *ratione temporis* na ovaj predmet.

101. Istina je da je praktična razlika između *primjene* i *materijalnopravnog uzimanja u obzir* stranih prevladavajućih obveznih odredbi gotovo neprimjetna. Ta razlika postaje vidljiva samo u okviru dogmatskog obrazloženja tog razlikovanja. U tom smislu mogu shvatiti zabrinutost Komisije da bi dopuštanje materijalnopravnog uzimanja u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi moglo dovesti do zaobilaženja ograničenja utvrđenih člankom 9. stavkom 3. Uredbe Rim I ili rezervi izraženih u skladu s člankom 22. stavkom 1. točkom (a) Rimske konvencije. Međutim, tumačenje članka 9. stavka 3. koje predlaže Komisija i u skladu s kojim je isključena svaka druga mogućnost za uzimanje u obzir prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje čini mi se prerestriktivnim.

102. Kao prvo, smatram da Uredba Rim I, kao propis koji se primjenjuje u vezi sa sukobom zakona, služi utvrđivanju prava koje je mjerodavno za predmetni ugovorni odnos (*lex causae*). Kad se u okviru primjene tako utvrđenog prava i na temelju tog prava uzima u obzir strana prevladavajuća obvezna odredba, radi se isključivo o primjeni *lex causae*. Stoga takvo uzimanje u obzir prevladavajuće obvezne odredbe nije obuhvaćeno područjem primjene Uredbe Rim I⁴².

40 — Na mogućnost uzimanja u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi u okviru primjene *lex causae* upućuje se i u poljskoj pravnoj teoriji – vidjeti Popiołek, W., *Wykonanie zobowiązania umownego a prawo miejsca wykonania: zagadnienia kolizyjnoprawne*, Katowice 1989., str. 163. i dalje; Mataczyński, M., *Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie prywatnym międzynarodowym*, Zakamycze 2005., str. 181. i dalje.

41 — Na temelju *Schuldstatuttheorie*. Vidjeti u tom pogledu Harris, J., *op. cit.* (bilješka 33.), str. 302.

42 — Za sličnu argumentaciju vidjeti Martiny, D., „Art. 9 Rom I-VO”, u: *Münchener Kommentar zum BGB*, C. H. Beck, 6. izdanje, München 2015., t. 114. do 114. b; Remien, O., „Art. 9 ROM I-VO”, u: *BGB Kommentar*, Prütting, H., Wegen, G., Weinreich, G. (ur.), 2015., t. 45. Međutim, autori navedenih komentara upućuju na to da se u njemačkoj pravnoj teoriji zastupa i drukčije stajalište, u skladu s kojim materijalnopravno uzimanje u obzir stranih odredbi treba smatrati „priznavanjem učinka” u smislu članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I, tako da i to uzimanje u obzir podliježe ograničenjima koja proizlaze iz te odredbe.

103. Uredba Rim I služi utvrđivanju mjerodavnog prava za ugovorni odnos i eventualno čini osnovu za „ispravak” tog utvrđenja utemeljen, na primjer, na klauzuli o javnom poretku ili na institutu prevladavajućih obveznih odredbi. Članak 9. stavak 3. Uredbe Rim I dolazi do izražaja kad sud želi uzeti u obzir stranu prevladavajuću obveznu odredbu neovisno o *lex causae*. Drugim riječima, tu se radi o poduzimaju određene *intervencije* u područje primjene *lex causae* uzimanjem u obzir odredbe koja potječe iz drugog pravnog poretka.

104. Takva situacija ne postoji kad se strana prevladavajuća odredba uzima u obzir u okviru primjene *lex causae*⁴³.

105. Kao drugo, prihvaćanje stajališta Komisije značilo bi da Uredba Rim I ne služi samo utvrđivanju mjerodavnog prava za ugovorni odnos, nego da može imati utjecaja i na primjenu samog tako utvrđenog prava. Kako bi se drukčije moglo objasniti da, prema Komisijinu mišljenju, dosadašnja praksa njemačkih sudova u skladu s kojom se strane prevladavajuće obvezne odredbe materijalnopravno uzimaju u obzir u okviru primjene njemačkog prava predstavlja kršenje članka 9. stavka 3. Uredbe Rim I?

106. U svakom pravnom sustavu mogu se pronaći odredbe koje sadržavaju neodređene pravne pojmove. To mogu biti pojmovi kao, na primjer, „dobri običaji”, „dobra vjera”, „opravdani interes stranke” ili „načela društvenog suživota”. Oni služe tome da se sudu osigura primjerena margina prosudbe. Ne sumnjam da je u okviru primjene takvih odredbi moguće, *kao činjenične okolnosti*, uzimati u obzir pravne odredbe koje vrijede u drugim državama. To se osobito odnosi na one pravne odredbe koje služe zaštiti objektivno opravdanih interesa i na primjeren su način povezane s predmetnim ugovornim odnosom. Ne sumnjam da se u takvim slučajevima radi o primjeni prava koje je mjerodavno za predmetni ugovor. Drugim riječima, ne radi se o odstupanju od primjene *lex causae*.

107. Zbog toga bi prihvaćanje stajališta Komisije dovelo do problema u pogledu sudske nadležnosti. Uredba Rim I donesena je na temelju odredbe Ugovora koja služi „promicanju usklađenosti pravila [...] koja se primjenjuju u vezi sa sukobom zakona” (bivši članak 65. UEZ-a u vezi s člankom 61. točkom (c) UEZ-a). Stoga se ne smije intervenirati u praksu primjene prava koje je proglašeno mjerodavnim, pogotovo ako se radi o pravnim propisima, uglavnom o onima privatnog prava, kojima se sudovima ostavlja određena margina prosudbe.

108. Kao treće, isključivanjem mogućnosti uzimanja u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi u primjeni *lex causae* poticala bi se pojava biranja najpovoljnijeg suda (*forum shopping*)⁴⁴.

109. Sažimajući ovaj dio svojeg mišljenja, želim naglasiti da dopuštenost uzimanja u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi ne predstavlja automatizam, i to neovisno o tome radi li se o njihovoj *primjeni* ili o njihovu *materijalnopravnom uzimanju u obzir*. Sud pred kojim se vodi postupak raspolaže širokom marginom prosudbe čija je svrha omogućiti mu donošenje pravedne odluke kojom se uzimaju u obzir i legitimni interesi stranaka i interesi država čije pravo ima utjecaj na predmetni pravni odnos.

110. Ne može se isključiti da sud koji je uputio zahtjev neće u punom opsegu uzeti u obzir grčke propise u ovom predmetu i da će opravdanim smatrati samo djelomično smanjenje primitaka od rada gospodina Nikiforidisa. Taj sud može, jednako kao drugostupanjski sud u ovom postupku (Landesarbeitsgericht, Zemaljski radni sud), doći i do zaključka da temeljna načela njemačkog radnog prava ne dopuštaju uzimanje u obzir grčkih odredbi.

43 — Vidjeti Renner, M., *op. cit.* (bilješka 39.), str. 261.; Schmidt-Kessel, M., *op. cit.* (bilješka 34.), str. 353.; Marazopoulou, V., *op. cit.* (bilješka 36.), str. 792.

44 — Vidjeti točku 89. ovog mišljenja.

111. U svakom slučaju, ni u kojem se slučaju člankom 9. stavkom 3. Uredbe Rim I ne ograničavaju stvarno područje primjene i način primjene njemačkog prava kao mjerodavnog prava za ugovor o radu.

Zaključak u pogledu drugog prethodnog pitanja

112. S obzirom na prethodno izloženo predlažem Sudu da nacionalnom sudu na drugo prethodno pitanje odgovori da se člankom 9. stavkom 3. Uredbe Rim I ne isključuje neizravno materijalnopravno uzimanje u obzir stranih prevladavajućih obveznih odredbi ako je to dopušteno pravom države koje je mjerodavno za ugovor.

Značenje načela lojalne suradnje (članak 4. stavak 3. UFEU-a) pri uzimanju u obzir prevladavajućih obveznih odredbi druge države članice (treće prethodno pitanje)

113. U zahtjevu za prethodnu odluku njemački sud naglašava da zakoni br. 3833/2010 i br. 3845/2010 služe izvršavanju obveza Helenske Republike koje proizlaze iz odredbi UFEU-a o gospodarskoj politici, osobito obveze izbjegavanja prekomjernog državnog deficita utvrđene člankom 126. stavkom 1. UFEU-a. U kontekstu financijske krize u Grčkoj i pomoći koju su joj odobrile države članice koje pripadaju europodručju ta je obveza konkretizirana Odlukom 2010/320/EU Vijeća Europske unije⁴⁵. Tom je odlukom predviđeno da Grčka poduzme niz mjera radi otklanjanja prekomjernog deficita.

114. U vezi s time treba razmotriti nalaže li se načelom lojalne suradnje država članica utvrđenim člankom 4. stavkom 3. UFEU-a priznavanje učinka navedenih grčkih zakona.

115. Želim naglasiti da je načelo lojalne suradnje država članica utvrđeno člankom 4. stavkom 3. UFEU-a nesumnjivo jedno od temeljnih strukturnih načela prava Unije.

116. Međutim, u primjeni tog načela mora se poštivati njegovo područje primjene. Tim se načelom tijela države članice, uključujući i sudove, obvezuje samo u mjeri u kojoj primjenjuju pravo Unije.

117. Želim napomenuti da primjena Uredbe Rim I služi jedino utvrđivanju prava koje je mjerodavno za predmetni ugovor. O samom predmetu spora ne odlučuje se više na temelju Uredbe Rim I, nego na temelju mjerodavnog nacionalnog prava (*lex causae*).

118. Smatram da u predmetnom kontekstu nije bitno hoće li se pravo koje je mjerodavno za ugovor o radu odrediti u skladu s pravilima Unije o sukobu zakona. Drugim riječima, za odgovor na treće pitanje načelno nije bitno proizlazi li mjerodavnost njemačkog prava za predmetni ugovor iz Uredbe Rim I ili iz njemačkih pravila o sukobu zakona kojima se provodi Rimski konvencija.

119. Sud koji je uputio zahtjev odlučuje o sporu u pogledu ugovora o radu za koji je mjerodavno njemačko pravo.

120. Na ovom mjestu treba podsjetiti da je pravo Unije dio pravnih poredaka država članica. Dakle, kad sud države članice odlučuje o sporu, na temelju članka 9. stavka 2. Uredbe Rim I primjenjuju se prevladavajuće obvezne odredbe koje potječu iz prava Unije⁴⁶. Naime, te odredbe pripadaju pravnom sustavu mjesta suda pred kojim se vodi postupak (*lex fori*)⁴⁷.

45 — Odluka Vijeća od 8. lipnja 2010. upućena Grčkoj u cilju pojačanja i produblivanja nadzora proračunske discipline i kojom se Grčku opominje da poduzme mjere za smanjenje deficita, koje su nužne za uklanjanje stanja prekomjernog deficita (SL L 145, str. 6.)

46 — Schmidt-Kessel, M., *op. cit.* (bilješka 34.), str. 329.; Sánchez Lorenzo, S., „Choice of Law and Overriding Mandatory Rules in International Contracts after Rome I”, *Yearbook of Private International Law*, svezak 12., 2010., str. 78.

47 — Uredba Rim I sadržava i odredbu kojom se osigurava mjerodavnost prava Unije u slučaju odabira prava treće zemlje (članak 3. stavak 4.).

121. Problematika uzimanja u obzir grčkih zakona br. 3833/2010 i br. 3845/2010 bitan je element koji upućuje na moguću povezanost između glavnog postupka i primjene prava Unije.

122. Ponajprije želim naglasiti da je Odluka 2010/320, radi čije su provedbe donesena ta dva grčka zakona, upućena Helenskoj Republici, a ne Saveznoj Republici Njemačkoj. Stoga se njome ne može, pa čak ni s obzirom na članak 4. stavak 3. UFEU-a, naložiti njemačkom sudu da ne primjenjuje njemačko pravo, koje je mjerodavno za radni odnos koji je predmet spora.

123. Kao drugo, kao što Komisija s pravom naglašava, obveza smanjenja primitaka od rada zaposlenika javnog sektora, izuzevši neka posebna dodatna plaćanja⁴⁸, ne proizlazi neposredno iz Odluke 2010/320.

124. Kao treće, kao što proizlazi iz zahtjeva za prethodnu odluku, odredbama njemačkog radnog prava ne sprječava se smanjenje primitaka od rada zaposlenika grčkih javnih ustanova koje djeluju u Njemačkoj, već se tim odredbama samo zahtijeva da se poslodavac pridržava određenih uvjeta koji vrijede za dodatak ugovoru o radu ili za otkaz s ponudom izmijenjenog ugovora.

125. S obzirom na to smatram da se iz načela lojalne suradnje, kako je utvrđeno člankom 4. stavkom 3. UFEU-a, ne može razabrati obveza da se prizna učinak odredbi druge države članice, pa čak ni kada služe izvršavanju obveza te države prema Uniji. To se odnosi i na slučaj u kojem sud razmatra uzimanje u obzir tih odredbi kao stvarnih okolnosti u okviru primjene *lex causae* i na slučaj u kojem sud primjenjuje članak 9. stavak 3. Uredbe Rim I.

126. Međutim, treba uputiti na to da je člankom 9. stavkom 3. Uredbe Rim I na kraju izričito predviđeno da se pri odlučivanju o učinku tih odredbi mora u obzir uzeti njihova priroda i svrha te posljedice njihove primjene odnosno neprimjene. Smatram da to znači da sud pri odlučivanju o tome treba li priznati učinak tih odredbi u skladu s člankom 9. stavkom 3. Uredbe Rim I mora uzeti u obzir okolnost da ih je donijela druga država članica kako bi ispunila obveze koje proizlaze iz članstva u Uniji. Međutim, time se ne prejudicira konačna odluka koju u tom pogledu mora donijeti sud pred kojim se vodi postupak.

Zaključak

127. Stoga predlažem Sudu da na pitanja koja je postavio Bundesarbeitsgericht (Savezni radni sud) odgovori kako slijedi:

1. Vrijeme sklapanja ugovora u smislu članka 28. Uredbe (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I) treba ocijeniti u skladu s pravom koje bi bilo mjerodavno za ugovor kad bi se primjenjivala ta uredba.
2. Člankom 9. stavkom 3. Uredbe Rim I ne isključuje se neizravno materijalno-pravno uzimanje u obzir prevladavajućih obveznih odredbi treće zemlje ako je to dopušteno pravom države koje je mjerodavno za ugovor.
3. S obzirom na obvezu lojalne suradnje utvrđenu člankom 4. stavkom 3. UFEU-a sud države članice pri odlučivanju o tome hoće li priznati učinak stranih prevladavajućih obveznih odredbi u skladu s člankom 9. stavkom 3. Uredbe Rim I mora uzeti u obzir okolnost da ih je donijela druga država članica kako bi ispunila obveze koje proizlaze iz članstva u Uniji. Međutim, time se ne prejudicira konačna odluka koju u tom pogledu mora donijeti sud pred kojim se vodi postupak.

48 — Člankom 2. točkom (f) predviđeno je da Grčka službenicima do kraja lipnja 2010. smanji uskršnicu, regres za godišnji odmor i božićnicu.